

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ

OYA ATAMAN - TÜRKİYE DAVASI

(Başvuru no:74552/01)

KARARIN ÖZET ÇEVİRİSİ

STRAZBURG

5 ARALIK 2006

İşbu karar Sözleşme'nin 44 § 2. maddesinde belirtilen koşullar çerçevesinde kesinleşecek olup şekli bazı düzeltmelere tabi tutulabilir.

Türkiye Cumhuriyeti aleyhine açılan ve (74552/01) başvuru no'lu davanın nedeni bu ülke vatandaşı Oya Ataman'ın (Başvuran) Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne 15 Mart 2001 tarihinde Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) 34. maddesi uyarınca yapmış olduğu başvurudur. Başvuran, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) önünde İstanbul Barosu avukatlarından G. Şan tarafından temsil edilmektedir.

OLAYLAR

1970 doğumlu başvuran Oya Ataman, İstanbul'da ikamet etmektedir.

Başvuran, avukat ve İnsan Hakları Derneği'nin bir üyesi olarak, 22 Nisan 2000 tarihinde, İstanbul Sultanahmet Parkı'nda, F tipi cezaevlerini protesto etmek amacıyla basın açıklaması ile sona eren bir yürüyüş düzenlemiştir.

Öğle saatlerine doğru, İstanbul İnsan Hakları Derneği Başkanı avukat Eren Keskin ile birlikte başvuran yönetiminde 40-50 kişilik bir grup, ellerinde pankartlarla toplanmışlardır. Polis, izinsiz gösteri yaptıkları ve kamu düzenini bozdukları gerekçesiyle, hoparlörle kalabalığa dağılması yönünde uyarıda bulunmuştur.

Grup, yapılan uyarıları dinlemeyerek, güvenlik güçlerine rağmen yürüyüşlerine devam etmiştir. Güvenlik güçleri, göstericileri "biber gazı" olarak adlandırılan göz yaşartıcı sprey kullanarak dağıtmış, aralarında başvuranın da yer aldığı otuz dokuz kişiyi gözaltına alarak, karakola götürmüştür.

Kimliği doğrulandıktan sonra, mesleği gözönünde bulundurulan başvuran, 12:45'de serbest bırakılmıştır.

Başvuran, 26 Nisan 2000 tarihinde, Beyoğlu Cumhuriyet Başsavcılığı'na giderek, İstanbul Emniyet Müdürlüğü ve ilgili polisler hakkında, "biber gazı" kullanarak kendilerine kötü muamelede buldukları, yasadışı olarak gözaltına aldıkları ve gösteri sonunda yapılacak basın açıklamasına engel oldukları gerekçeleriyle, şikayet başvurusunda bulunmuştur.

Cumhuriyet Savcısı, 29 Haziran 2000 tarihinde, suç oluşturan unsurların yokluğu nedeniyle takipsizlik kararı vermiştir.

Başvuran, bu karara karşı, 25 Temmuz 2000 tarihinde, Beyoğlu Ağır Ceza Mahkemesi'ne giderek itirazda bulunmuştur.

Ağır Ceza Mahkemesi, 25 Eylül 2000 tarihinde, takipsizlik kararını onamıştır.

HUKUK AÇISINDAN

I. KABULEDİLEBİLİRLİK HAKKINDA

AİHM, tarafların argümanları ışığında başvurunun esastan incelenmesi gereken ciddi maddi ve hukuki sorunları ortaya çıkardığına kanaat getirmektedir. Buradan, AİHS'nin 35§3 maddesi uyarınca başvurunun açıkça dayanaktan yoksun olduğunun söylenemeyeceği ortaya çıkmaktadır. Başka hiçbir kabuledilemezlik gerekçesini ortaya çıkarmayan AİHM, başvurunun geri kalan kısmının kabuledilemez olduğuna karar vermiştir.

II. AİHS’NİN 3. MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI HAKKINDA

Başvuran, gösteri yapan grubu dağıtmak için gözyaşı ve solunum gücü gibi fiziksel sıkıntılara neden olan “biber gazı” olarak da adlandırılan göz yaşartıcı spreyinin kullanılmasından şikayetçi olmaktadır. Başvuran AİHS’nin 3. maddesini ileri sürmektedir.

Hükümet, göstericilerin dağıtılması için kullanılan gazın sağlık gerekliliklerine ve uluslararası sözleşmelere uygun olduğunu belirtmektedir. Hükümet, “biber gazı” olarak bilinen Oleo-resin Capsicum (OC)’nin sözkonusu olduğunu açıklamakta ve bu ürün hakkında bilirkişi raporu sunmaktadır. Ayrıca Hükümet, başvuranın gazın neden olduğu olası rahatsızlıklarını ortaya koymak için hiçbir sağlık raporu sunmadığına dikkat çekmektedir.

Başvuran Hükümet’in savına itiraz etmektedir.

AİHM, yerleşik içtihadına göre AİHS’nin 3. maddesi alanına girmek için kötü muamelenin asgari ciddiyet seviyesine ulaşmış olması gerektiğini hatırlatmaktadır. Bir muamele 3. madde uyarınca, uzun süre kasıtlı olarak uygulandığı ve fiziksel ya da ruhsal derin acılara ve bedensel lezyonlara neden olduğu takdirde “insanlık dışı” olur. Ayrıca, bir muamelenin 3. madde uyarınca “onur kırıcı” olup olmadığını araştırırken, AİHM, amacın ilgili kişiyi küçük düşürmek ve aşağılamak olup olmadığını ve etkileri ile birlikte değerlendirilen tedbirin, 3. madde ile bağdaşmayan bir şekilde ilgilinin kişiliğine zarar verip vermediğini inceleyecektir (Bkz. diğerleri arasında, *Kudla-Polonya*, no: 30210/96).

AİHM, yerleşik içtihadı ışığında olayları inceleyecektir (Bkz. diğer birçok karar arasında, *Assenov ve diğerleri-Bulgaristan*, 28 Ekim 1998, *Selouni-Fransa*, no: 25803/94, *Raninen-Finlandiya*, 16 Aralık 1997 tarihli karar, *V.c.-Birleşik Krallık*, no: 24888/94, *Chahal-Birleşik Krallık*, 15 Kasım 1996 tarihli karar, *Klaas-Almanya*, 22 Eylül 1993 tarihli karar ve *Labita-İtalya*, no: 26772/95).

Öncelikle AİHM, “biber gazı spreyinin” kullanılması sorununa eğilmektedir. AİHM Avrupa Konseyi ülkelerinin, taşkınlık durumunda göstericileri kontrol etmek, hatta dağıtmak için kullanılan bu gazın, Kimyasal Silah Sözleşmesi’nin (CAC) ekinde belirtilen toksik gazlar arasında yer almadığını gözlemlemektedir. Ancak AİHM, biber gazının kullanıldığında, solunum, mide bulantısı kusma, solunum yollarının tahriş olması, gözlerde tahriş, kaşınma, göğüs ağrıları, dermatit yada alerji sorunları gibi sıkıntılara neden olabileceğini not etmektedir.

Ancak AİHM, başvuranın gaza maruz kaldıktan sonra olabilecek tehlikeli etkileri ortaya koymak amacıyla hiçbir sağlık raporu sunmadığını tespit etmektedir. Yakalandıktan çok az bir süre sonra serbest bırakılan ilgili, bir doktor tarafından muayene edilmesine çalışmamıştır (*Kılıçgedik-Türkiye*, no: 55982/00). Kısaca AİHS’nin 3. maddesine aykırı muamele iddialarını destekleyici hiçbir delil unsuru ya da delil başlangıcı oluşturabilecek bir belge bulunmamaktadır.

Dolayısıyla AİHM, AİHS’nin 3. maddesinin ihlal edilmediği sonucuna varmaktadır.

III. AİHS’İNİN 11. MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI HAKKINDA

Başvuran, gösterinin ve gösteriden sonra yapılması öngörülen basın açıklamasının polisler tarafından engellendiğinden dolayı, ifade ve dernek kurma özgürlüğü haklarının ihlal edilmesinden şikayetçi olmaktadır.

AİHM, başvurunun kısmi kabuledilebilirlik kararında, bu şikayetleri AİHS’nin 11. maddesi açısından incelemeyi öngördüğünü hatırlatmaktadır.

Hükümet, sözkonusu toplantının, yetkili makamlara bildiri tebliğ edilmeden yasadışı olarak düzenlendiğini ileri sürmektedir. Hükümet, 11. maddenin ikinci paragrafının kamu düzenini bozmayan toplantılar yapma hakkına sınırlama getirdiğini hatırlatmaktadır.

AİHM, başvuranın toplantı yapma hakkına müdahalenin varlığı hakkında bir itirazın bulunmadığını belirtmektedir. Bu müdahalenin, gösteri yapma ve toplantılara ilişkin 2911 sayılı Kanun’un 22. maddesi gibi yasal dayanağı bulunmakta ve böylece AİHS’nin 11§2 maddesi uyarınca “kanun tarafından öngörülmekte”dir. Geriye müdahalenin meşru amaç güdüp gütmeyeceği ve demokratik bir toplumda gerekli olup olmadığı sorunu kalmaktadır.

1. Meşru amaç

Hükümet, müdahalenin, diğerlerinin arasında, düzenin korunması ve başkalarının hakları gibi meşru amaçlar güttüğünü savunmaktadır.

AİHM, dava konusu tedbirin 11. maddenin ikinci paragrafı uyarınca, düzenin korunması ve başkalarının haklarının korunması, özellikle hiçbir güçlkle karşılaşmadan halk içinde dolaşma hakkı gibi meşru amaçların en az ikisini hedeflediğinin düşünülebileceğine kanaat getirmektedir.

2. Demokratik toplumda gerekli olma

Hükümet’e göre başvuran kamuya açık bir alanda önceden bildirmeden ve ilgili iç mevzuata aykırı olarak yapılan bir gösteriye katılmıştır. Hükümet ayrıca diğer göstericilerle birlikte başvuranın dağılma emrine uymadığını not etmektedir. Bu koşullarda ve konu hakkında Devletlere tanınan takdir payını gözönünde bulundurarak, Hükümet, kalabalık bir saatte parkın içinde bulunan halk arasında tedirginlik yaratma riskinin ve göstericilerin karşı koymasının dava konusu toplanan grubun dağıtılmasını haklı kıldığına kanaat getirmektedir. Hükümet’e göre, polislerin müdahalesi AİHS’nin 11. maddesinin ikinci paragrafı uyarınca gerekli bir tedbirdir.

Başvurana göre polis, toplantının kamu düzenini bozduğu bahanesiyle bildirin halka okunmasını beklemeden müdahale etmiştir.

AİHM öncelikle, 11. maddeye ilişkin içtihadından çıkan temel ilkelere atıfta bulunmaktadır (Bkz. *Djavit An-Türkiye*, no: 20652/92, *Piermont-Fransa*, 27 Nisan 1995 tarihli karar ve *Plattform “Arzte für das Leben”-Avusturya*, 21 Haziran 1988 tarihli karar). Böylece bu içtihadan, gösterilerin en iyi şekilde yapılması ve bütün vatandaşların güvenliğini sağlamak amacıyla makamların yasal gösteriler için gerekli tedbirleri alma yükümlülüğünün bulunduğu ortaya çıkmaktadır.

AİHM, devletlerin, sadece toplantı yapma hakkını korumakla kalmayıp, bu hakkı dolaylı yoldan usulsüz bir şekilde sınırlandırmaktan da kaçınmalarının gerektiğini not etmektedir. Son olarak AİHM, 11. madde koruma altındaki hakların kullanılmasında kamu güçlerinin keyfi müdahalelerine karşı kişiyi koruma amacını içeriyorsa, buna ek olarak bu hakların etkili bir şekilde kullanılmasını sağlama pozitif yükümlülüğünü de kapsadığına kanaat getirmektedir (*Djavit An*).

AİHM, öncelikle, bu ilkelerin kamu alanlarında düzenlenen gösteri ve yürüyüşler için de uygulanabileceğine kanaat getirmektedir. Ancak, AİHM, kamu düzeni ve ulusal güvenlik nedenlerinden dolayı, *a priori*, Yüksek Sözleşmeciler Tarafının toplantı yapılmasını izne bağlaması ve derneklerin faaliyetlerini düzenlemesinin, 11. madde anlayışına ters olmadığını not etmektedir (Bkz. *Djavit An*).

AİHM, ulusal mevzuat hükümlerini gözönünde bulundurarak, halka açık gösterilerin düzenlenmesi için hiçbir izne gerek olmadığını gözlemlemektedir. Olayların meydana geldiği dönemde, yetkili makamlara yapılacak bildirin olaydan yetmiş iki saat önce yapılması gerekiyordu. İlke olarak benzeri düzenlemeler, AİHS tarafından korunduğu şekliyle toplantı yapma özgürlüğüne gizli bir engel oluşturmamalıdır. Kamu alanlarındaki her türlü gösteri günlük yaşamın devamı için bir takım düzensizliklere neden olabilmekte ve kinle karşı karşıya kalılabilmektedir. Hal böyleyken, dernek ve diğer gösteri organizatörlerinin, yürürlükteki düzenlemelere riayet ederek, demokrasinin aktörleri olarak oyunun kurallarına katılması önemlidir.

AİHM, bildiri yapılmadığı takdirde, gösterinin kanundışı olacağına kanaat getirmektedir. Başvuran da buna itiraz etmemektedir. Ancak AİHM, kanundışı bir durumun toplantı özgürlüğünün ihlal edilmesini haklı göstermeyeceğini hatırlatmaktadır (*Cisse-Fransa*, no: 51346/99). Ancak bu durumda, bildirin gösterinin halkın kalabalık olduğu bir saatte karışıklıkların aza indirgenmesi amacıyla, yetkililere gerekli tedbirleri almayı sağlayabilirdi. AİHM için, siyasi, kültürel yada başka amaçlı her türlü olay, toplantı ya da toplanmanın en iyi şekilde geçmesini sağlamak amacıyla önleyici tedbir olarak, örneğin gösteri alanlarında kamu görevlilerinin bulunması gibi güvenlik tedbirlerinin alınması önem arz etmektedir.

Dosyadan gösterici grubun yürüyüşün yasadışı olduğu ve halkın kalabalık olduğu bir saatte kamu düzeninde neden olabilecekleri karışıklıklar konusunda birçok kez bilgi verildiği ve dağılmaları konusunda uyarıldıkları ortaya çıkmaktadır. Başvuran diğer göstericilerle birlikte, güvenlik kuvvetlerinin uyarılarına uymamış ve geçişi zorlaştırmaya çalışmıştır.

Ancak dosyadaki hiçbir unsur sözkonusu grubun, trafikte karışıklık yaratması dışında kamu düzeni için tehlike arz ettiğini belirtmeyi sağlamamaktadır. Burada sözkonusu olan daha çok, elliye yakın kişinin kamuoyunun dikkatini güncel bir soruna çekmektir. AİHM, öğleye doğru toplanmaya başlandığını ve ilerleyen yarım saat içinde de grubun yakalanması ile sona erdiğini gözlemlemektedir. AİHM, özellikle yetkililerin, İnsan Hakları Derneği adına düzenlenen gösteriye son vermekte gösterdikleri sabırsızlığa anlam verememektedir.

AİHM için, göstericilerin şiddet içeren faaliyetlerde bulunmadığında kamu güçlerinin, AİHS'nin 11. maddesi tarafından güvence altına alındığı şekliyle toplantı özgürlüğünün geçerli olabilmesi için, barış yanlısı toplanmalara hoşgörüle yaklaşması önem arz etmektedir.

Sonuç olarak AİHM, bu davada polisin zor kullanarak müdahale etmesinin orantılı olmadığına ve AİHS'nin 11. maddesinin ikinci paragrafı uyarınca kamu düzeninin korunması için gerekli bir tedbir oluşturmadığına kanaat getirmektedir.

Dolayısıyla bu hüküm ihlal edilmiştir.

IV. AİHS'İN 41. MADDESİNİN UYGULANMASI HAKKINDA

A. Tazminat

Başvuran, gösterinin yapıldığı gün altı saat boyunca çalışmasının engellenmiş olmasından dolayı uğradığı maddi zarar adı altında 1.190,83 Euro ve maruz kaldığı manevi zarar adı altında 20.000 Euro istemektedir.

Hükümet bu miktarlara itiraz etmektedir.

AİHM, tespit edilen ihlal ile iddia edilen maddi tazminat arasında nedensellik bağı görmemekte ve bu talebi reddetmektedir. Ayrıca, manevi zarar konusunda, AİHS'nin 11. maddesinin ihlal tespitinde bulunulması ile başvuranın yeterince tazmin edildiğine kanaat getirmektedir.

B. Masraf ve Harcamalar

Başvuran, AİHM önünde yapılan masraf ve harcamalar için 8.051,77 Euro istemektedir.

Hükümet bu tutarın abartılı olduğuna kanaat getirmektedir.

AİHM içtihadına göre bir başvuran, gerçekliği, gerekliliği ve makul oranda oldukları ortaya konulduğu sürece masraf ve harcamaların ödenmesini sağlayabilmektedir (Bkz. *Nikolova-Bulgaristan*, no: 31195/96). Bu bağlamda AİHM, ilgilinin yapılan masraf ve harcamalara ilişkin hiçbir delil sunmadığını not etmektedir. Yine de mevcut davanın hazırlanması amacıyla bazı harcamalar yapılmıştır. AİHM başvurana bu bakımdan 1.000 Euro verilmesinin makul olduğuna kanaat getirmektedir.

C. Gecikme faizi

AİHM, Avrupa Merkez Bankası'nın marjinal kredi kolaylıklarına uyguladığı faiz oranına 3 puanlık bir artışın ekleneceğini belirtmektedir.

BU GEREKÇELERE DAYALI OLARAK AİHM OYBİRLİĞİYLE,

1. Başvurunun geri kalan kısmının *kabuledilebilir olduğuna*;
2. AİHS'nin 3. maddesinin *ihlal edilmediğine*;
3. AİHS'nin 11. maddesinin *ihlal edildiğine*;
4. İhlal sonucunun başvuranın uğradığı manevi zarar için tek başına *adil tazmin*

oluřturduđuna;

5. a) AIHS'nin 44 § 2 maddesi gereğince kararın kesinleştiği tarihten itibaren üç ay içinde, döviz kuru üzerinden Y.T.L.'ye çevrilmek üzere Savunmacı Hükümet tarafından başvurana masraf ve harcamalar için 1.000 (bin) Euro'nun miktara yansıtılabilecek her türlü vergiden muaf tutularak *ödenmesine*,

b) Sözkonusu sürenin bittiği tarihten itibaren ödemenin yapılmasına kadar Hükümet tarafından, Avrupa Merkez Bankası'nın o dönem için geçerli olan faiz oranının üç puan fazlasına eşit oranda faiz *uygulanmasına*;

6. Adil tazmine ilişkin diğer taleplerin *reddine*;

karar vermiştir.

İşbu karar Fransızca olarak hazırlanmış ve AIHM İçtüzüğü'nün 77 §§ 2 ve 3. maddesine uygun olarak 5 Aralık 2006 tarihinde yazılı olarak tebliğ edilmiştir